

Literair proza

Alexandr Poesjkin

vertaald uit het Russisch door Hans Boland

Papieren Tijger

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door een subsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Boekverzorging: Zefier Tekstverwerking

Omslag: Dave Mink

Drukwerk: Koninklijke Wöhrmann

© 2013 Nederlandse vertaling Hans Boland

© 2013 Uitgeverij Papieren Tijger

www.papierentijger.org

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of
openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 6728 279 6

NUR 302

Inhoud

De Russische Afrikaan	7
Een roman in brieven	53
Verhalen van wijlen Ivan Bjelkin	71
De geschiedenis van Gorjoechino	155
Roslavlev	177
Doebrovski	193
Schoppenvrouw	287
Kirdzjali	321
Egyptische nachten	331
De kapiteinsdochter	349
Fragmenten	493
Nadjenka	494
De gasten arriveerden op de datsja	495
Bij een houten huisje	504
Begin 1812	508
Notities van een jongeman	509
Mijn lot is beslist, ik ga trouwen...	513
Fragment	517
Een romance in een Kaukasisch kuuroord	521
Vaak heb ik nagedacht...	524
Een Russische Pelham	525
In 179• kwam ik terug	529
We brachten de avond door op de datsja...	531
Een Romeinse vertelling	539
Maria Schoning	544
Aantekeningen van de vertaler	551

DE RUSSISCHE AFRIKAAN

Het door de stalen wil van Peter
Volledig omgevormde Rusland.

*(N. Jazykov)**

HOOFDSTUK 1

Hier, in Parijs,
Adem ik niet alleen maar leef.
(*Dmitriëv. Reisdagboek*)*

Onder de jonge mannen die door Peter de Grote* naar het buitenland werden uitgezonden om kennis te vergaren ten behoeve van zijn radicale staatshervormingen, bevond zich zijn peetzoon Ibrahim,* een Afrikaan. Hij studeerde aan de militaire academie* in Parijs, sloot deze af met de rang van kapitein bij de artillerie, onderscheidde zich in de Spaanse oorlog* en keerde ernstig gewond terug naar de Franse hoofdstad. De tsaar liet niettegenstaande zijn vele bezigheden regelmatig informeren naar het wel en wee van zijn oogappel, wiens capaciteiten en gedrag volgens de berichten niets te wensen overlieten. Peter was heel tevreden over hem en riep hem meer dan eens terug naar Rusland, maar Ibrahim haastte zich niet. Hij verzon allerlei uitvluchten – zijn verwonding, de wens zich verder te bekwamen, geldgebrek – en zijn peetvader was lankmoedig, drukte hem op het hart zijn gezondheid niet te verwaarlozen, prees zijn studieijver en beknibbelde, hoe zuinig hij ook was voor zichzelf, niet op de toelage voor de jongeman, waarbij hij de gouden tientjes vergezeld liet gaan van vaderlijke adviezen en vermaningen.

In verslagen van tijdgenoten wordt eensgezind gesteld dat de losse zeden, de weelde en de gekte in het Frankrijk van die era ongeëvenaard waren. De laatste jaren onder keizer Lodewijk XIV, toen men aan het hof uiterste vroomheid, ernst en fatsoen beleed, leken uit het geheugen gewist. De hertog van Orléans, een begenadigd maar ongelukkigerwijs ook immoreel mens, was wel de laatste om nog enigszins de schijn op te houden. Van de orgiën in het Palais Royal wist heel Parijs, en ze werkten aanstekelijk. Toen verscheen John

Law* ten tonele: geldzucht ging gepaard met een hang naar genot en verstrooiing, kapitale vermogens vedampten, het morele verval sloeg toe – terwijl de Fransen plezier maakten of hun centen telden. De staat viel uiteen, begeleid door de speelse wijsjes van satirische vaudevilles.

De samenleving bood ondertussen een kleurrijk beeld. Standsverschil telde niet meer, het ging om beschaving en vermaak. Rijkdom, beminnelijkheid, roem, talent, alles wat afweek van de norm en de nieuwsgierigheid prikkelde of een of ander genoegen in het vooruitzicht stelde: het werd allemaal verwelkomd. Literatuur, wetenschap en filosofie kropen tevoorschijn uit hun ivoren torens om zich in mondaine milieus dienstbaar te maken aan de mode en richting te geven aan de publieke opinie. De vrouwen regeerden als voorheen, maar hoefden niet langer per se te worden veraf-good. Eerbied moest wijken voor oppervlakkige manieren. De kwajongensstreken van Richelieu, 'de Alcibiades van het nieuwe Athene', zijn legendarisch geworden en geven een inkijkje in de zeden van zijn tijd.

Temps fortuné,* marqué par la licence,
Où la folie, agitant son grelot,
D'un pied léger parcourt toute la France,
Où nul mortel daigne être dévot,
Où l'on fait tout excepté pénitence.

In dit Parijs trok Ibrahim met zijn uiterlijk, zijn eruditie en zijn aangeboren intelligentie ieders aandacht. Alle dames wilden hem, *le Nègre du Czar*, in hun salon hebben en pakten hem van elkaar af, de regent nodigde hem uit voor zijn avondjes, hij zat aan bij diners die werden opgeluisterd met de jeugd van Arouet* en de respectabele leeftijd van Chaulier en met de conversatie van Montesquieu en Fontenelle. Hij liet geen feest, geen bal, geen première aan zijn neus voorbijgaan en gaf zich met al het temperament van zijn leeftijd en zijn bloed over aan het bruisende leven van Parijs.

Toch was het vooruitzicht dit leven van amusement en schittering te moeten opgeven voor de strenge eenvoud van het Petersburgse hof niet het enige wat Ibrahim maar weinig kon bekoren. Andere, sterkere banden hielden hem vast in Parijs. De Afrikaanse jongeheer was verliefd.

Gravin D. was niet meer in de eerste bloei van haar leven, maar haar schoonheid werd nog altijd geroemd. Zodra zij van de kloosterschool kwam, op haar zeventiende, was ze uitgehuwelijkt aan een man die niet de moeite waard was om van te gaan houden en daar zelf in het geheel niet over scheen in te zitten. Er gingen wel geruchten over minnaars, maar de monde was toegeeflijk jegens haar en ze ging niet over de tong, want ze was nooit betrapt onder scandaleuze omstandigheden die het leedvermaak van de omgeving hadden kunnen opwekken. Haar salon gold als je van het. De crème de la crème verzamelde zich er. Ibrahim werd bij haar geïntroduceerd door een zekere Merville, een jongeman die voor haar laatste minnaar doorging, waar hij zich geweldig op voorstond.

De gravin ontving Ibrahim beleefd maar zonder hem op een speciale manier te behandelen, wat hij heel aangenaam vond. Meestal bezagen de mensen hem als een wereldwonder, ze kwamen om hem heen staan, begroetten hem wat al te joviaal en stelden hem de gekste vragen – een nieuwsgierigheid die misschien goed bedoeld was maar zijn gevoel van eigenwaarde kwetste. De aandacht van het zwakke geslacht, die zo zoet smaakt en het motief is van vrijwel al ons handelen, ergerde hem en stemde hem veeleer bitter dan blij. Het was of de dames een zeldzaam dier in hem zagen, een exotisch schepsel dat bij toeval terecht was gekomen in een wereld waar het geheel en al vreemd was. Eigenlijk was hij jaloers op mensen die nergens door opvielen; middelmaat leek hem een zegen.

Het idee dat de natuur hem niet had geschapen voor de liefde van een vrouw vrijwaarde hem van elke neiging tot zelfingenomenheid. Juist omdat hij geen last had van eigen-

dunk kreeg zijn omgang met de andere sekse iets ontwapenends. Hij sprak zonder zich bepaalde airs aan te meten, hetgeen gravin D. ten zeerste beviel, want al die spitsvondige Fransen met hun eeuwige geestigheden en speldeprikken kwamen haar allang de keel uit. Ibrahim was vaak bij haar te vinden. Zij raakte stilletjes aan gewend aan zijn huidskleur en ontwikkelde zelfs een zwak voor zijn kroeskop, die tussen de gepoederde pruiken van haar overige gasten nog zwarter leek dan hij al was. (Vanwege zijn hoofdwond droeg Ibrahim geen pruik maar een verband.) Hij was zevenentwintig, lang, goedgebouwd: menig mooi meisje liet haar blik op hem rusten met meer dan louter nieuwsgierigheid. In plaats van zich daardoor geveleid te voelen merkte Ibrahim het niet eens, of hij deed het af als pure koketterie, bevooroordeeld als hij was. Maar zodra zijn blik die van de gravin kruiste verdween zijn argwaan. Haar lieve, zachte ogen en haar ongedwongen, ongeunstelde manieren lieten de gedachte aan behaagzucht of spotlust eenvoudigweg niet toe.

Hoewel het niet bij hem opkwam dat er sprake was van verliefdheid móést hij haar zien, elke dag. Hij legde het erop toe dat zo vaak mogelijk te laten gebeuren – en elke ontmoeting met haar leek hem een geschenk uit de hemel. De gravin had eerder door wat er aan de hand was dan hijzelf. Want hoe je het ook wendt of keert, het hart van een vrouw is gevoeliger voor een uitzichtloze liefde die nergens aanspraak op maakt dan voor welke verleidingskunst ook. Als hij in haar buurt was volgde zij elke beweging van hem en nam ze elk woord van hem in zich op; als hij er niet was, dwaalden haar gedachten af en scheen ze verstrooid. Merville was de eerste die hun wederzijdse aantrekkingskracht opmerkte. Hij feliciteerde Ibrahim ermee. Door niets wordt het vuur van de liefde beter gevoed dan door een buitenstaander die je een hart onder de riem steekt. Liefde is immers blind en grijpt naar elke strohalm, omdat zij nergens op durft te rekenen. Ibrahim werd wakker geschud door de

woorden van Merville. Hij had geen moment gedacht aan de mogelijkheid dat hij zijn idool zou kunnen veroveren, maar nu ontvlamde er hoop in zijn ziel en werd hij verteerd door liefde. De gravin, geschrokken van de hevigheid van zijn hartstocht, probeerde deze te temperen met formules van vriendschap en gezond verstand. Toch gaf zij ook zelf toe aan haar zwakte. Roekeloze beloningen voor zijn volharding volgden elkaar op. Meeegesleept door de gevoelens die zijzelf had aangewakkerd, niet in staat daar nog langer weerstand aan te bieden, gaf zij zich uiteindelijk aan Ibrahim. Hij was buiten zichzelf van verrukking.

Niets blijft verborgen voor het oog van de wereld. De verhouding tussen de gravin en de Afrikaan was al spoedig een openbaar geheim. Dat zij hem had uitverkoren verbaasde sommige dames, anderen vonden het een volstrekt natuurlijke zaak. Er waren er die haar uitlachten of die haar 'hoogst onvoorzichtig' noemden. In de roes van hun hartstocht merkten de twee hier aanvankelijk niets van, maar al gauw kwamen de dubbelzinnige kwinkslagen van de heren en de stekelige opmerkingen van de dames ook hun ter ore. Tot dan toe was Ibrahim met zijn onverstoorbare, afstandelijke houding verschoond gebleven van zulke pesterijtjes, en hij reageerde er driftig op, zonder te weten wat hij ertegen kon doen. Van haar kant kon de gravin, gewoon als ze was door iedereen te worden gerespecteerd, niet in koelen bloede toezien hoe zij het mikpunt werd van hoon en laster. Zij klaagde en huilde uit bij Ibrahim, maakte hem bittere verwijten, smeekte hem om niet voor haar in de bres te springen en op te spelen, omdat hij de toestand daarmee alleen nog maar erger maakte.

Haar positie werd onhoudbaar doordat zich een nieuwe omstandigheid voordeed: het resultaat van haar riskante liaison. Troost noch raad kon steun bieden; geen enkele optie bood uitweg. De gravin verviel tot wanhoop en was ervan overtuigd dat zij haar ondergang tegemoet ging.

Toen het nieuwtje bekend werd was het hek van de

dam. De dames waren geschokt en slaakten kreetjes van ontzetting, terwijl de heren weddenschappen afsloten over de kleur van de baby die binnenkort zou worden geboren. Het regende epigrammen op de wettige echtgenoot, die als enige in heel Parijs nergens van wist en niets vermoedde.

Het fatale ogenblik kwam nabij. De gravin was er verschrikkelijk aan toe. Ibrahim bezocht haar elke dag. Hij zag hoe zij er geestelijk en lichamelijk aan onderdoor dreigde te gaan. Zij weende en zuchtte en vervloekte haar lot. De weeën begonnen. Halsoverkop werden er maatregelen genomen: de graaf kon worden weggelokt, er werd een dokter ontboden. Een paar dagen eerder al was een arme vrouw bereid gevonden haar zuigeling af te staan, die nu met spoed werd opgehaald.

Ibrahim zat in het kabinet naast de slaapkamer van de ongelukkige gravin. Hij hoorde haar kreunen en probeerde te verstaan wat de vroedvrouw en de dokter op fluisterton bespraken. Hij durfde amper adem te halen. De bevalling verliep moeizaam, en telkens wanneer zijn geliefde het uitschreeuwde van pijn kromp hij in elkaar. Als zij een ogenblik stilviel sloeg de vertwijfeling toe. Ineens klonk er een iel babystemmetje. Niet bij machte zijn immense vreugde te bedwingen stormde Ibrahim de kamer in. Op het bed bij de gravin lag een zwart schepseltje. Ibrahim kwam met bonzend hart naderbij. Met bevende hand zegende hij zijn zoon. De gravin glimlachte zwakjes en gaf hem een krachteloze hand. Maar de dokter was bang dat het de moeder te veel zou worden en stuurde de vader weg. De pasgeborene werd in een dichte mand gelegd en weggebracht via een geheime trap. Vervolgens werd zijn plaatsvervanger in het wiegje gelegd. Ibrahim ging redelijk gerustgesteld naar zijn eigen huis. De graaf kwam 's nachts laat thuis en was in zijn nopjes toen hij vernam dat zijn echtgenote een gezond kind had gebaard. De mensen die hadden gehoopt op een schandaal kwamen bedrogen uit en moesten zich tevredenstellen met achterklap – een schrale troost.

Alles hernam zijn oude loop. Ibrahim wist echter intuïtief dat zijn leven een andere wending moest nemen. Zijn verhouding met de gravin zou vroeg of laat ook bij haar man aan het licht komen en dat zou haar definitief in het ongeluk storten. Hij hield hartstochtelijk van haar en de liefde was wederzijds. Maar hij twijfelde aan haar standvastigheid, omdat hij wist hoe wispelturig de gravin kon zijn. Bovendien had zij al meer mannen liefgehad. Ze kon iemand innig liefhebben van wie ze even later een afkeer kreeg. Haar tedere gevoelens konden omslaan in haat. Ibrahim vreesde het moment dat haar liefde zou verkillen. Jaloers was hij tot dusverre nooit geweest, maar de mogelijkheid dat hij het ooit zou worden vervulde hem van afgrijzen. Dan was het verdriet om een scheiding draaglijker. Hij begon plannen te maken de onfortuinlijke verhouding te verbreken en Parijs te verruilen voor Rusland. De roepstem van tsaar Peter en van een donker plichtsbef werd steeds luider.